

ADALET AĞAOĞLU'NUN 'FİKRİMİN İNCE GÜLÜ' ADLI ROMANININ İNCELENMESİ

* Kamuran ERONAT

Özet

Türkçe Adalet Ağaoglu'nun "Fikrimin İnce Gülü" Adlı Romanının İncelenmesi'nde eser; romanın kimliği, isim ve içerik, olay örgüsü, romanın tematik yönden incelenmesi, şahıs kadrosu, zaman, mekan, dil ve üslup ve sonuç kısımları itibariyle ele alınmıştır. Bu çalışmada, eser teknik ve tematik yönden incelenmiş ve yazar ile yapılan görüşmedeki açıklamalarda tespitlerdeki hareket noktası olarak seçilmiştir.

Eserde vurgulanan insan ve buna paralel olarak aktarılan toplum portresi, evrensel bir nitelik taşımakta dikkatlere sunulan özellikler her geçen gün doğruluğunu ve objektifliğini korumaktadır.

Bu nitelikler ışığında Türk Edebiyatı'nın 'ilk yol romanı' olan Fikrimin İnce Gülü'nü Bayram ve onun aksiyon çizgisi paralelinde ele alarak incelemeye çalıştık. Eserdeki olay örgüsünün de çatışma zeminini hazırlayan sebepleri maddeler halinde özetleyerek açıkladık. Tematik incelemede ise romanın çatısını oluşturan temleri; cehalet, ihanet, ekonomik sıkıntı, zenginlik tutkusu, yalnızlık ve sevgi çemberi çerçevesinde ve yoğunluk ölçüleri esas tutulan bir ölçükle ele alarak sunmaya çalıştık. Şahıs kadrosunu ise Philip Stevick'in yapmış olduğu kategori eşliğinde gruplaştırmak oluşturduk. Zaman ve mekan unsurlarını da yine teknik incelemedeki bilgiler ışığında ve yazarın önceki açıklamalarındaki veriler desteğinde ele aldık. Dil ve üslup ile noktalanan değerlendirmemizi sonuç kısmı ile özetledik ve eserin genel yapısı hakkında Türk Dili okuyucularına toplu bir bilgi vermeyi hedefledik.

Anahtar kelimeler: Adalet Ağaoglu, Fikrimin İnce Gülü, Para, araba, cehalet, rüşvet, yozlaşma.

Abstract

In the examination of "Fikrimin İnce Gülü", one of Adalet Ağaoglu's novels, the following aspects have been clarified: the identity of the novel, name and contents, the

* Dr., Dicle Üniversitesi, Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi, Ortaöğretim Sosyal Alanlar, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bölümü

order of events, a thematic examination of the novel, characters, time, place, language, style and conclusion. In this study the novel has been examined technically have been taken as a starting point.

The portraits of the characters and the society that were emphasized in the novel have a global nature, which increases the level of objectivity.

According to the factors presented above, we tried to examine “Fikrimin İnce Gülü”, the first road novel of Turkish literature, parallel to the action line of Bayram. We explained the reasons which caused the conflict in the order of the events item by item. In the thematic examination, we presented the themes which formed the frame of the novel: ignorance, unfaithfulness, economic problems, passion for wealth, loneliness and love. We grouped the characters according to the criteria set by Philip Stevick. We investigated the factors like time and place in the light of the information obtained from the technical examination and the data from the previous explanations of the author. In the last part of the study, we summarized our evaluation and tried to give information about the general structure of the novel to the readers of “Türk Dili”.

Anahtar kelimeler: Money, automobile, ignorance, bribe, degeneration.

A. Romanın Kimliği

Fikrimin İnce Gülü Türk Edebiyatı'nın “*ilk yol romanı*”dır.¹ Eser, Adalet Ağaoğlu'nun kaleme aldığı ikinci romandır. Romanda bir Türk işçisi olarak Almanya'ya çalışmaya giden Bayram'ın, Kapıkule'den doğup büyüdüğü yer olan Ballıhisar'a kadar olan yolculuğu anlatılır.

Fikrimin İnce Gülü'nün olay örgüsünde görülen “*geriye dönüşler ileri fırlamalar ve aynı zaman diliminin değişik şekillerdeki tekrarı*”² ile 1970'li yılların Türkiye'sinin sosyal, ekonomik ve kültürel mozağini daha iyi görme imkânını yakalıyoruz. Adalet Ağaoğlu 1976 yılında tamamladığı bu eserde Almanya'ya çalışmaya giden işçilerimizin dramını Bayram'ın kişiliğinde sembolleştirerek dikkatlere sunmuştur.

Avrupa Birliği'ne girme ümidini taşıdığımız ve ‘uzun ince bir yol’ da olduğumuzun altının çizildiği bu günlerde bu ‘yol romanı’ Türkiye'nin gelişme ivmesinin bir grafiğini de yansıtmaktadır.

Romandaki mevcut başlıkların, “Giriş”, “1 Numaralı Devlet Yolu”, “Yalova Vapuru”, “40 Numaralı Yoldan Öteye”, “Daha Öteye” ve “Kavşak” olarak nitelendirilmesi eserin olay örgüsünün yapısı ve tematik unsurlarının içeriği ile örtüşmektedir.

Fikrimin İnce Gülü romanı daha sonra beyaz perdeye de aktarılır. Fakat senaryonun romanı çok iyi temsil ettiğini söyleyemeyiz. Nitekim bu konuda yazar Adalet Ağaoğlu;

¹ Tömer Çeviri Dergisi, Ankara Üniv. Tömer Bursa Şub., 1996, Y. 3, S. 8, s. 119

² Prof. Dr. Şerif Aktaş, Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş, 2. Bas., Akçay Yay., Ank. 1991. s. 132

“Hiç sevmedim filmi. Herkesin sandığı gibi yönetmen romanımı adım adım izlemediği için değil, tam tersine, adım adım izleyip de kendisi hiçbir yaratıcılık göstermediği için. Adam hem romanı adım adım izliyor, hem de yazarın dünyaya bakışını siliyor, onun anti-militer tavrını yok ediyor. Bayram’ı Bayram yapan şeylerin en önemlileri yok edilince, orada herkesi güdükleyen bir (Almanya İşçisi) kalmış”.³

tarzındaki ifadeleriyle hoşnutsuzluğunu açıkça ifade etmektedir.

Fikrimin İnce Gülü Avrupa’ya hazırlıksız ve hazımsız giden Türk köylüsünün dramatik yönünü belgeler niteliktedir. Bu eser “Anadolu köylüsünün Avrupa’ya gidip, ilim, irfan ve görgü kazanmış olarak döneceğini sananlara kafasında hâlâ ‘uygarlık eğitimi veren bir Batı dünyası’ hayalini yaşatanlara, köylüye ve köylünün bugünkü çürümüş, bozulmuş, değişmiş toplumsal ve moral düzenine yaslanarak bir şeyler yapabileceğini sanan kişilere de bilinçli bir cevap niteliği taşıyor.”⁴ Yazar, Bayram’ın kişiliğinde Almanya’ya gidip “gurbet ellerde emeğini maddeye çevire çevire sonunda hem insanlığa, hem de yetiştiği topluma yabancılaşan, Anadolu insanının dramatik yaşam öyküsünü mizahî yergilerle iyi anlatıyor.”⁵ Adalet Ağaoğlu burada sadece Bayram ve O’nun temsil ettiği Türk köylüsünü değil, o yol boyunca değişen Türkiye’nin hem fert hem de toplumsal bazdaki peyzajını da çizmeye çalışıyor. Roman, değişen Türkiye’nin dramatik sahnelerine ışık tutmaktadır. Ekonomik sıkıntı, istihdam meselesi, eğitimsiz Türk köylüsünün saflığı ve ne kadar kolay kandırılabilirliği, tüketim ekonomisinin maddeleştirdiği insan, siyasi istikrarsızlık, halktan kopuk idareciler bütün katmanları ile gözler önüne serilmiştir. 1970’li yıllarda cereyan eden bu gelişmeler, bugün de toplumumuzun kanayan yarası olarak şifa beklemektedir. Yazar Adalet Ağaoğlu’nun, toplumumuzun içinde bulunduğu sıkıntıları gün ışığına çıkardığı bu eserinin popüleritesi, gündemdeki sıkıntı ve eksiklikler giderilmediği müddetçe artarak devam edecektir.

B. İsim ve İçerik

“Fikrimin İnce Gülü”, romanda Ankara şehrinde evlere temizlik işlerine gidip gelen, fakir ağabeyinden başka kimsesi olmayan Kezban’ın, sevgilisi Bayram’a verdiği plaktaki şarkının ismidir. Romanın ismine bu şarkının adı esin kaynağı olmuştur. Bu isim anlamlıdır. Roman başkişisi Bayram’ın, tek yakını sevgilisi Kezban’la aralarındaki iletişimi sağlayan inorganik bir bağ niteliğindedir. Bu şarkı sevgisiz ve ilgisiz büyüyen Bayram ile Kezban’ın ortak sevgilerinin diğer adıdır. “Fikrimin İnce Gülü” bir anlamda Almanya’ya çalışmaya giden Bayram’ın geçmişini ve sevgilisini hatırladığı bir simge niteliğindedir. Romana ismini veren bu şarkı ile ilgili olarak yazar İstanbul’da bizlere şunları aktarmıştır:“...O ‘Fikrimin İnce Gülü’ şarkısı benim çocukluğumda dinlediğimde çok eski seslerden, Müzeyyen Senar’dan da daha eski

³ Tömer Çeviri Dergisi, s.119

⁴ Asım Bezirci, Seçme Romanlar, 1. Bas., Evrensel Yay., İst. 1997, s. 365

⁵ age., s. 365

Vedia Hanım diye bir hanım, çok ince ve yanık bir sestir onlar, çok yanık bir sestir."⁶

Bu yanık ve ince ses mutlaktır ki Bayram'ın içinde yaşadığı yangının da sesidir. Belli ki yazar, bu isimle Bayram ve O'nun gibilerin içinde bulunduğu sıkıntıyı hissettirmek istemiştir. Romanda 'araba sevdası' ile maddeleşen ve insanlığından uzaklaşan insanın feryadı hep bu sesle, bu şarkı ile dile getirilir.

C. Olay Örgüsü

Fikrimin İnce Gülü'nde olay örgüsü 'değişim' ve 'statü' üzerine kurulmuştur. Eserde 1970'li yıllarda cereyan eden ve özellikle de Almanya'ya yönelik olarak gerçekleşen işçi akını ele alınmaktadır. Uygur ve gelişmiş bir Batı ülkesine gidip bir an önce zengin olma tutkusu içerisinde olan Anadolu köylüsünün trajik eğilimi, romanda oldukça çarpıcı bir boyutta dikkatlere sunulur.

Dönemin şartları göz önüne getirildiğinde olay örgüsünün sıradan bir oluşum neticesinde kurulduğu söylenebilir fakat bu örgüyü tetikleyen psikolojik ve sosyolojik etmenler son derece gerçekçi bir analiz neticesinde seçilmiş ve desteklenmiştir. Eserde Ağaoğlu tüketim ekonomisinin kısaca aldığı insanı ve onun duygularını çok iyi yakalamıştır. Romanda sergilenen problemler bugün geçerliliğini korumakla beraber ortaya konulan insanın prototipinin evrensel bir boyut kazanması, eserin bilinirlik oranını arttırmıştır.

Romanda Ballıhisar'dan Almanya'ya işçi olarak giden Bayram, kazandığı paralarla bal rengi bir mercedes alarak Türkiye'ye Ballıhisar'a giderek sevgilisi Kezban'a ve köylülerine 'bokböceği', 'incegül', 'deloğlan' olarak adlandırılan kendisinin kim olduğunu ispatlamaya çalışmak ister. Romandaki olay örgüsünün ilk "*metin halkası*"⁷ da Bayram'ın Bulgar Sınır Kapısı'ndan çıkışı ile böylece başlamış olur. "*Hakim bakış açısı*"⁸ ile anlatılan romanda zaman zaman "*bilinç akışı*"⁹ yönteminden faydalanılarak, Bayram'ın geçmiş hayatı ile ilgili de bilgiler verilir. Bayram, Almanya öncesi fakir ve kimsesizdir. Sürekli olarak yakın çevresi tarafından dışlanan Bayram, köylüsü İbrahim'i çürüğe çıkarttırıp, O'nun yerine kendisi Almanya'ya çalışmaya gider. "*İşte romandaki bu gizem ya da şaşkırtma öğesi olay örgüsünde çok önemli bir yer tutar.*"¹⁰ Artık Bayram değişim rüzgarını kendi lehine çevirmiştir. Orada para kazanıp bütün sermayesini lüks bir arabaya yatırmış arzuladığı statüsüne de kavuşmuştur. Araba, onun tek işlevsel yönüdür. Yol boyunca Bayram daima geçmişi, ezikliğini, yoksulluğunu dışlandığı günleri hatırlar. Sıra bunun acısını çıkarmaya, köyü ve köylüsüne Bayram'ın artık zengin, arabalı işi ve statüsü olan biri olduğunu ispatlamaya gelmiştir. Bayram, yol boyunca bunun hayalini kurar. Yazar Adalet Ağaoğlu bir 'yol romanı' olmasına rağmen Fikrimin İnce Gülü adlı eserin olay örgüsünü çok başarılı kurmuştur. Prof. Dr. Şerif Aktaş'ın

⁶ Adalet Ağaoğlu, 07.08.2001 Tarihli Özel Görüşme İstanbul

⁷ Prof. Dr. Şerif Aktaş, age., s. 151

⁸ age., s. 84

⁹ Philip Stevick, Roman Teorisi (Çev: Doç.Dr. Sevim Kantarcıoğlu), 1. Bas., Gazi Üniv. Yay., Ank. 1988, s. 144

¹⁰ E. M. Forster, Roman Sanatı (Çev: Ünal Aytılır), 1. Bas., Adam Yay., İst. 1982, s.130

“vak’a herhangi bir alâkâ ile bir arada bulunan veya birbiriyle ilgilenmek mecburiyetinde kalan fertlerden en az ikisinin karşılıklı münasebetlerinin tezahürüdür”¹¹ şeklindeki değerlendirmesi dikkate alınacak olunursa, Ağaoğlu bu tezahürü Bayram ve O’nun arabasının birlikteliği ile gerçekleştirmiştir.

Bayram’ın arabası da artık bir şahsiyet kazanmış, Balkız olmuştur. Kapıkule’den Türkiye’ye giriş yapan Bayram’ın kendisi ve arabası ile aksiyon başlamıştır. Araba ve Bayram’ın bulunduğu yerde aksiyon ivme kazanır. Zaten olay örgüsünde hareketlilik başka türlü gerçekleştirilemez. Mevcut durumdaki monotonluk ve sıradanlığın bozulması ise, Bayram’ın bilinç akımı ile geçmişe dönüşleriyle sağlanır. Bu sayede, O’nun içindeki psikolojik durum daha net bir şekilde okuyucuya sunulur. 1 Numaralı Devlet Yolu’nda Bayram, Güldenhouse sürücüsü ile mücadeleye girer, amaç Balkız’ı korumaktır; bu esnada askerlik anılarına yönelir. Gümrükte geçiş için rüşvet verilmesi yine bir diğer ‘metin halkası’ olarak dikkatlere sunulur. Burada usûlsüzlük yapan Nuran Hanım da Bayram’ın Almanya’ya gayrimeşru bir biçimde gitmesini sağlayan laborantın bir başka versiyonu gibidir.

Yolda kamyon şoförleri ile girilen mücadeleler olay örgüsünün diğer metin halkalarını oluşturur. Edirne çıkışı Balkız’ın yıldızının çalınması yine Bayram ile Balkız arasındaki ‘ilgili münasebeti’ daha da perçinleştirir. Bir diğer önemli metin halkasını ise Yalova Vapuru oluşturur. Burada Bayram bütün yitik kişiliğine rağmen, sahip olduğu arabanın kendisine verdiği statü gereğince, Ayfer isimli bir Bursa yolcusuna yaklaşır ve O’nu arabasına binmeye razı eder. Fakat zengin bir koca ile evlenip çevresine hava atmanın hayallerini kuran Ayfer, Bayram’ın tacizi ile karşılaşır. Yalova Vapuru bir anlamda bu iki yitik insanı bir araya getiren bir araç konumundadır. Bayram burada Ayfer’den tokat yer. Bu tokat aslında O’nun Ballıhisar’da yiyeceği büyük tokatın ayak sesi gibidir.

“40 Numaralı Devlet Yolu”nda Bayram yine yaşadığı olumsuzluklardan yılmaz. Kamyon şoförleri ile olağan yol mücadelelerine devam edip, Rıfat Usta’nın yanında çalıştığı günleri hatırlar. Bu istikamette yine bir kamyon şoföründen yediği yumruk, romanın sonunda karşılaşacağı sarsıntının yükselen ölçeği niteliğindedir. Romandaki “Daha Öteye” bölümünde Bayram bir biçerdöverle karşılaşır ve şarampole yuvarlanır. Balkız’ın estetik güzelliği biraz bozulur. “Kavşak”ta ise son metin halkası oluşur. Orada genç bir çobandan kendisinin, İbrahim’in yerine Almanya’ya gittiğinin öğrenildiğini anlar. Bu arada bırakıp gittiği o köy değişmiş artık kimse kendisini o köyde beklememektedir. Kezban’ın zaten bir başkası ile evlilik yapmasının temelinde Bayram’ın bu bencil tutumu yatmaktadır. Bayram artık karşılaştığı çoban çocuğun söylediklerini dinlemez ve geri dönmenin yolunu tutar. Artık orada “hiçbir yolun ucunda kimse Bayram’ı”¹² (F.I.G, s.269) beklememektedir. Romanda-

¹¹ Prof. Dr. Şerif Aktaş, age., s. 48

¹² Fikrimin İnce Güllü’nden yapılan alıntılar; Oğlak Yay., 8. Bas. 1996 yılına ait olup F.I.G kısaltması ile verilmiştir.

ki son metin halkası da böylece sona ermiş olur. Bayram artık yine yalnız ve çaresizdir. Kendisini ispatlayamamış olmanın ezikliği içerisinde.

Eserde çatışma zeminini hazırlayan sebepleri son metin halkasına kadar şöyle özetleyebiliriz:

- 1- Yoksulluk, cahillik ve eğitimsizlikten mahrum insanların çaresizliği.
- 2- Yurt dışına gidip bir an önce zengin olup, refaha erişme isteği.
- 3- Örgütlü bir kalkınmadan ziyade bireysel zengin olma amacının güdülmesi.
- 4- Maddi kalkınmayı hazmedemeyen insanların dramı.
- 5- Rüşvet ve yolsuzluğun birçok kurum ve kamu görevlisinde hakim unsur olması ve bunun vatandaşa ve ülkeye olumsuz yansımaları.
- 6- Dürüst ve çalışkan insanların toplum katmanlarında yeterli sayıda bulunmaması.
- 7- Tesadüfe bağlı kalkınma hamlelerinin insan yaşamındaki olumsuz belirtileri.
- 8- Sonradan görme gösteriş meraklısı insanların toplum içerisinde yer edinmemesi.

Bütün bu unsurlar romanda Bayram ve O'nun eksenindeki kişilerin mevcudiyetleri ile son derece somut bir şekilde olay örgüsündeki halka zincirine eklenmiştir.

D. Romanın Tematik Yönden İncelenmesi

Fikrimin İnce Gülü bir 'yol romanı' olmasına ve olay örgüsünün Edirne-Ballıhisar arasındaki yol güzergahında kurulmuş olmasına rağmen, tematik yönden yelpazesi son derece geniştir. Bu genişlik elbette Bayram'ın anılarıyla baş başa kaldığı süreçle sağlanmıştır.

Eserde en belirgin temaları şöyle özetleyebiliriz:

a. Cehalet

Eserdeki çatışma zemininin oluşumundaki en önemli unsurlardan biridir. Bu tem en çarpıcı bir şekilde Bayram'ın varoluş serüveni ile karşımıza çıkmaktadır.

Mercedesi ve Franz Lehar gömleği ile zengin bir görünüme bürünen Bayram, Almanya'daki konumunu Türkiye şartlarına üstün tutarak kendisini her konuya karşı egemen bir güç olarak hisseder. Köyü ve köylüsüne arabasını ve Avrupa markalı gömleklili bedenini göstermek, artık zengin bir kişilik olduğunu hissettirmek ister. O'na göre zenginliğin ve gelişmişliğin ölçüğü bu tarz hareketlerdir. Mercedesten başka bir sermayesi olmayan Bayram, bu aracı zırlı bir kalkan olarak görür. Bayram'ın Yalova Vapuru'nda bir kıza karşı hoyratça davranmasında, yol boyunca karşılaştığı araç sürücülerıyla girdiği mücadelede hep bu temeli sağlam olmayan zenginlik hülyası yatmaktadır. Eserin sonunda köylülerin kendisinden nefret etmesinin nedeni yine bu köylü

kurnazlığının yol açtığı cahil tutumlardır. Bayram'ın çevresindekiler de cahil kişilerdir. Bu kişilerin dünyevî gelişmelerle ilgileri yoktur. Kendilerini hep ezik görmeye alışmış, bürokrasideki insanları ise yüceltmeyi daima marifet saymışlardır. Nitekim, Bayram'ın gümrükten geçerken hemşehrilerinin söyledikleri şu sözler ibret doludur: "... Allah razı olsun şu kadından. Girişte olsun, çıkışta olsun bizi ne çeşit belalardan koruyor. Bir küçük armağan sunmuşuz. Gönülden kopma. O da çantasına atıvermiş. Ne olur?" (F.I.G., s.17)

Yine eserde, Düdüllerin Osman Efendi'nin köylülere siyasi nutku, Türk köylüsünün saflığının ve bilgisizliğinin bir göstergesidir: "*Bakın siz, Menderes bi geçsin başa, bu köyde herkesin altına bi taksi, tarlasında bir traktör... Nah şuraya yazıyorum. Amerika arkamızda olunca...*" (F.I.G.,s.75)

Cehalet unsuru sonuçta diğer temalara da bir anlamda ivme kazandıran bir tem olarak kendisini hissettirmektedir.

b. İhanet

Romanın temelindeki gizemli temlerden biridir. Bayram'ın Almanya'ya gitmek için köylüsü İbrahim'i kandırması, O'nun yerine oraya gitmesi, Almanya'dan arabası zarar görmesin diye kimseyi yanına almadan gizlice Türkiye'ye gelmesi gibi birçok konuda, ihanet çemberi ile karşılaşyoruz. Eserdeki ihanet teminin oluşumuna zemin hazırlayan unsurları şu şekilde maddeleştirebiliriz:

- a- eğitim dengesizliğinin hüküm sürdüğü yerlerde,
- b- gelir dağılımının eşit bulunmadığı ortamlarda,
- c- çikara dayalı hayat felsefesinin hakim olduğu çizgide ihanetin daha somut bir şekilde belirginleştiğini görmekteyiz.

Romanda olay örgüsünü tetikleyen en önemli etkenlerden biri olan ihanet, Bayram'ın Almanya'ya gidiş serüveninin en başındaki gerçektir. Köylüsünü kandırarak onun işlemlerini yapacağı yerde kendi işlemlerini yaptıran Bayram, en yakın arkadaşına ihanet ederek zengin olmanın yolunu tutar. Bayram ve Bayram gibilerin yaptığı bu eylemi, sanırım en iyi laborant anlatmaktadır: "... Nah namuslu! Burada ilk laborantlığa başladığımda, ben bunların öz kardaşını sattığını gördüm be. Öz kardaşının sırasını kapmak için bunlar, cebime zorla ellilikler, yüzlükler..." (F.I.G., s.219)

Eserin sonunda Bayram, ihanetinin bedelini yalnızlığa gark olunuşla öder. O'nun Almanya'ya nasıl gittiğini öğrenen köylüsü ve en başta da sevgilisi Kezban, Bayram'ı dışlayıp kendi kabuklarına çekilerek O'na en büyük ve anlamlı cezaı verirler.

c. Ekonomik sıkıntı

Romadaki temel meselelerin odağında yer alan bir gerçektir. İnsanların birbirlerini aldatmalarında, psikolojik yapılarının bozulmasında, kısa yoldan

köşe dönmek için girdikleri çıkmazlarda, bocalayışlarının perde arkasında, bu etken yatmaktadır. Bayram'ın Almanya'ya sahtecilik yaparak gitmesi, köylüye gelip hava atmak istemesi, vapurdaki Ayfer'in Bayram gibi biriyle birlikte olmanın hayalini kurmasının temeli bu ekonomik sıkıntılara dayanmaktadır. Roman başkışisi Bayram “*bireysel kurtuluşu için her şeyi mubah gören, kendi kurtuluşu uğruna başkalarının yaşamını hiçe sayan, umursamayan, düzenin çarpıklaştırdığı, özüne yabancılaşmış bir*”¹³ kişiliği canlandırırken, bu yapıya başarılı bir şekilde dikkat çeker.

Bayram'ın tek amacı, herkesin ve geçmişte en başta da kendisinin yaşadığı bu sıkıntıyı bertaraf ettiğini göstermektir. Ekonomik sıkıntının başta köylerde yaşandığını yine Bayram'ın çocukluğu eksen olarak yansıtırken, Bayram'ın Bayram olma nedenlerini de göstermiş oluyoruz:

“Bayram amcası Raşit'in dizleri dibinden sıyrılıp uzaklaşıyor. Niye inanın amcasına sanki? Hiçbir gün, bakkaldaki boyalı şekerlerden alamadı çocuklarına ve Bayram'a. Hiçbir gün, bir kağına binip Sivrihisar'a gidemedi. Gidip, dönüşte torbasında urbalık, leblebi şekeri ne getirmedi. Osman Efendinin çocukları evlerinin önünde yoyo oynuyorlar. Bayram hiç yoyo oynamadı.” (F.L.G.,s.76)

Netice itibariyle bütün olumsuz gelişmeleri besleyen ve romanın çatısını hazırlayan hep bu ekonomik sıkıntıdır. Bu durum kişilerin kişiliksizleşmesinde, değer yargılarının çürütmesinde etkili olan bir özelliktir.

d. Zenginlik tutkusu

Romanda yoksullukla boğuşan ve bu mücadeleden bitap düşen birçok kişinin erişmek istediği bir olgudur. Bu özellik, romanda şu fenomenolojik unsurlarla karşımıza çıkmaktadır.

- a- insanların hayallerini coşturan bir tutku olarak,
- b- zaman zaman onların bungaluklarına sebebiyet veren bir etkiye sahip olarak,
- c- toplumdaki yozlaşma eğilimini tetikleyen bir etken, özellikle insanları illegal işlemlere sevk eden bir niteliğe hakim olarak.

Nitekim eserde Bayram'ı istem dışı işlemlere sevk eden ve O'nunla eşdeğer tutumlar sergileyen kişilerin hedefinde bu belirttiğimiz özelliklerin söz konusu olduğu açıkça ortadadır.

Yalova Vapuru'nda karşılaştığı ve zengin biri olarak tasarladığı Bayram'la, yaklaşım evlilik hayalleri kuran Ayfer'de mevcut olan bu tutku, ürkütücü boyuttadır. Zengin biriyle evlenip sevgilisi Ziya'ya hava atma emelleri taşıyan Ayfer, bu duygusunu şu çılgın düşüncelerle yansıtırken, zenginliğin ne kadar istenilen bir güç olduğunu gözler önüne serer: “*İnim inim inleteceğim onu. Elime azıcık para sıkıştırıp beni başından savarsın ha? Bak ben şimdi ondan*

¹³ Asım Bezirci, age., s. 364

çoğunu üç çula veriyorum. Mutfağım fayans döşeli. Buzdolabım, fırınım hep bir sırada. Televizyonum renkli. Banyom baştan ayağa çiçekli seramik. Tabanı yeşil mermer... Salonum duvardan duvara...” (F.I.G., s.156)

Sonuçta “öz çıkarına dönük olma ‘köşeyi dönme’ ‘Gemisini kurtaran kapitan’ olma öğretisi”¹⁴ kalkınmasını tam olarak gerçekleştirilemeyen ülkemizin birçok beldesinde insanların kapsamındaki temel içgüdü olarak kendisini hissettirmektedir. Bu romanda da bu unsur öncelikli temalar arasında kendisini bütün çarpıcılığı ile göstermektedir.

e. Yalnızlık

Eserde yoğun olarak işlenen temalardan biridir. En başta roman başkişisi Bayram yalnızdır. Çocukluğu yalnızlık içerisinde geçmiştir. Kimsesizdir. Almanya’da yine yalnız kalmış, bekarlığına sırf para biriktirme uğruna son verememiştir. Bayram orada evli aile dostları ile de yeterince iletişim kuramaz. İkili ilişkilerde hep başarısızdır. Onun yalnızlığındaki tek dostu Balkız’dır. Arabası. Bayram’ın belki de en yakın sırdaşı, güvencesi, sevgilisi o araba olmuştur. Araba almadan önce Bayram’ın yalnızlığı eserde şu tümcelerle yansıtılmıştır: “... Şurda ya da burada. Münih camisinde özellikle. İşçi bürosuna da gitti Bayram. Herkesi görmek istedi. Akşama doğru kimse ona : “Gel sen de bizimle şuraya” demediği için yine yalnızdı: Bekârim ya, aralarına almak istemiyorlar.” (F.I.G., s.187)

Romanın sonunda Bayram yine yalnız kalacaktır. En yakın hissettiği Kezban başta olmak üzere bütün köylüsü O’nu yalnız bırakacaktır. Romanın bitiş cümlesi olan; ‘hiçbir yolun ucunda kimse Bayram’ı beklemiyor’ ibaresi, Bayram gerçeğini bütün çıplaklığıyla ortaya çıkartmaktadır.

Romanda sadece Bayram değil, Yalova Vapuru’ndaki Ayfer, gümrükteki Vedat da yalnızlardır. Fakat bu unsuru herkes farklı frekanslarda hissetmektedir. Ayfer, kötü bir aile yapılanmasından dolayı yalnızlığı çekerken, gümrük memuru Vedat, arkadaş grubundan uzak kalışının sırlarını aramaktadır.

f. Sevgi

Eserde sürekli olarak karşı taraftan beklenen bir duygudur. Derinden duyulmadığı, önüne maddi olguların yığıldığı bir mefhum olduğundan, elde edilmesi roman kahramanlarınca kolay olmaz. Nitekim roman başkişisi Bayram, sevgi konusunda, Kezban’ın kendisine gösterdiği sevecenliğin hiç bitmeyeceği yanlılığı içerisinde. Ama sevgi sonuçta ihanete karşı, samimiyetsizliğe karşı galip gelemmez. Forster’in de belirttiği gibi;

“sevgi konusundaki yanlış inançlarımızdan biri de sevginin hiç bitmeyeceğidir. Bitmediği değil, bitmeyeceği. Oysa hem tarih, hem kendi deneyimlerimiz bize göstermektedir ki, insanlar arasındaki ilişkilerden hiçbiri sürekli değil-

¹⁴ Olcay Önertoy, Cumhuriyet Dönemi Türk Roman ve Öyküsü, 1. Bas., İş Bankası Yay., Ank. 1984, s. 195

dir; insanların kendileri gibi ilişkileri de değişkendir, bu ilişkilerin sürekli olabilmeleri için ustaca bir denge içinde tutulmaları gerekir.”¹⁵

Görüldüğü gibi romandaki kişiler asla bu dengeyi tutturamamışlardır. Ne Bayram Kezban'a karşı bu hassas teraziyi kullanabilmiş ne de Bayram'ın çevresindekiler O'na karşı duygulu olmayı, sevgili olmayı başarabilmişlerdir. Neticede romanın sonunda, sevgiye ilgiye susamış, bunun eksikliğini derinden hisseden insanlar topluluğu ile karşılaşırız. Zaten bu kadar olumsuz temlerin bir araya geldiği eserde bu duyguyu bulmamız elbette kolay olmayacaktır.

Romanda yine ezilmişlik, kültürel yozlaşma, cinsel açlık gibi temalar ilgi çekici niteliklerle yansıtılarak dikkatlere sunulmuştur.

E. Romanın Şahıs Kadrosu

1. Roman başkışisi

Romanda, başkahraman diğer karakterlerden daha somut bir şekilde tanımlanmıştır. Kendisinin iç dünyası derinlemesine işlenmiştir. Bayram nitekim bu özellikleri ile kendisini göstermiştir. Romandaki geçmiş hal ve gelecek zamandaki metin halkalarındaki ivme daima Bayram ile seyir kazanmıştır. Bayram'ın birey olma özelliği daima arabası ile sağlanmıştır. Arabasız olarak Bayram bir kişilik kazanamamaktadır. Nitekim eserde; “*elinde değil Bayram'ın. Ne zaman bir direksiyon başına geçse, yüzünde bakışında, duruşunda göreni öfkeliendiren bir değişme oluyor...*”^(F.I.G., s.14) sözleri Bayram'ı çok net bir şekilde açıklıyor. Bayram romanda değişimin simgesidir. Köşe dönme-ciliğin, hazımsız zenginliğin en yakın arkadaşına ihanet etmenin, sevgilisine karşı vefasızlığın, hemşehrilerine karşı duyarsızlığın simgesidir. Bayram birçok roman başkahramanının aksine “*yalınkat*”¹⁶ bir özelliğe sahiptir. Romandaki fonksiyonu ve kişiliği romanın başından sonuna kadar değişmemiştir.

2. Norm karakterler

Romandaki şahıs kadrosu aslında azımsanmayacak bir seviyededir. Bunlardan birkaç kişi dışında, psikolojik derinliklerine fazla değinilmemiştir. Norm karakter statüsünde karşımıza çıkan şahsiyetler “*roman kişilerindeki sapmaları görüp yargılamamızı sağlayan ahlâki bir ölçü olabilir; basit ve statik bir yapıya sahip olduğu için roman dünyasındaki değişme ve gelişmeleri değerlendirmede kullanılacak bir ölçü*”¹⁷ konumunda bulunabilirler. Nitekim romanda Vedat ve Kezban bu grup içerisinde ele alabileceğimiz şahsiyetlerdir. Vedat ve Kezban “*tezat yaratmak ve okuyucuyu rahatlatmak için*”¹⁸ adeta romanda boy göstermektedirler. Onlar romandaki güçlü karakterleriyle sempatinin üzerlerinde odaklanmasına yol açarlar. Vedat, rüşvete karşı gelerek görevini tam anlamıyla yapmak isteyen bir kişilik olarak karşımıza çıkmak-

¹⁵ E.M. Forster, age., s. 94-95

¹⁶ age., s. 108

¹⁷ Philip Stevick, age., s.189

¹⁸ age., s.189

tadırlar. Romanın bir diğer olumlu kişisi olarak karşımıza çıkan Kezban da, dürüstlüğü sevgisine olan bağlılığı, ailesine olan yardımseverliği ile belirir. Kezban'ın fazla bir iç derinliği olduğu söylenemez. Ama Bayram'ın aksiyon çizgisindeki önemli isimlerden biri olduğu tartışılmaz.

3. Kart karakterler

Fikrimin İnce Gülü'nde karşımıza çıkan şahsiyetler içerisinde en belirgin olarak dikkatlere sunulan kişi, Yalova Vapuru'nda zengin bir koca bulduğunu sanarak Bayram'a sıcak davranan ve O'ndan kaba bir davranış görerek dünyası kararın Ayfer'dir. Ayfer romanın belki de en önemli dönüm noktasında kısa süre içerisinde “*hem komik, hem de merhamet uyandıran*”¹⁹ kişiliği ile hafızalara kazınır. Düşünceleri ile karşılaştığı durum tamamen birbirine zıt bir durum teşkil etmektedir. Ailesinin perişanlığı ile kendisinin evlenme hılyasının bozguna uğraması trajik bir durumdur. Romanın ilerleyen kısmında Ayfer'in başka bir fonksiyonunun olmadığı görüyoruz.

4. Fon karakterler

Romanda çok az bir yer edinmektedirler. Bu kişiler bazen Bayram'ın anılarında, bazen de yol güzergahında karşımıza çıkmaktadırlar. “*Bu karakterler, önce söylendiği gibi, bir an için ilgi merkezi yapılabilir ve derinlikler kazanabilirler, fakat ferdi anlamda önem ve boyut kazanmaksızın tamamen isimsiz birer ses olarak kalırlar. Fon karakterler, sadece romanda yapıyı işleten çarkların dişleri gibidirler.*”²⁰ Eserde fon şahıs statüsünde karşımıza çıkan şahısları şöyle sıralayabiliriz: Bayram'ın amcası Raşit, amcaoğlu Remzi, Rüstem Dede, Hüsmen Dayı, Kezban'ın ağabeyi İsmail, köylüsü İbrahim, Sarıcaların Ömer, Rifat Usta, Afyonlu çimento taciri, laborant, askerlik arkadaşı Adil, Bayram'ın askerliğindeki komutanları; jandarma başçavuşu, üsteğmen, Havsalı yedeksubay, yarbay, askerdeki sigara kaçakçısı, radyo müdürü, Bayram'ın Almanya'daki arkadaşları; Yaşar, Günyüzü'nden Rıfki, Hıdır, Numan, Veli ve karısı, Solmaz, Hamdi, Münire, gümrükteki memur Nuran Hanım, Romani Export'un sürücüsü, tomruk kamyonu ve Yılmaz otobüsünün sürücüleri, biçerdöveri kullanan genç ve çoban çocuk. Köydeki kazının başındaki Avustralyalı ile Almanya'daki Portekiz ve İtalyan işçiler de romandaki yabancı uyruklu şahıslar olarak dikkatlere sunulur.

F. Zaman

Fikrimin İnce Gülü'nde kronolojik bir zaman unsurunun hakim olduğunu söyleyebiliriz. Romandaki “*anlatma zamanı*”²¹ 1976 yılını kapsamaktadır. Olay yaklaşık sabahdan akşama kadar olan bir zaman dilimi içerisinde gerçekleşmektedir. Bu arada sık sık Bayram'ın anılarıyla beraber oluşan “*geriye*

¹⁹ age., s.187

²⁰ age., s. 183

²¹ Prof. Dr. Şerif Aktaş, age., s. 119

*dönüşlerle*²² olay örgüsündeki zaman unsuruna esneklik kazandırılmıştır. Romanda on iki defa geriye dönüşlerle geçmiş zaman dilimine gidilmiş ve hâle dönülmüştür.

Romanın “vak’a zamanı”ⁿⁱ²³ 1975 yılı olarak belirliyoruz. Almanya’ya işçi olarak giden Bayram orada üç yıl çalıştıktan sonra Türkiye’ye dönerken bu süreci tamamlamış olmaktadır. ‘Vak’a zamanını’ Bayram’ın almak istediği arabanın modelinden tespit edebiliyoruz: “... *Aslında ben 75, 280 alacaktım ya, boş ver canım. İnsan biraz da yaşamalı, değil mi?*” (F.I.G., s.158) Yine vak’anın zamanını, Bayram’ın 1975 yılında yapımı tamamlanmış olan Boğaz Köprüsü’nden geçerken söylediği şu sözlerle daha iyi tespit ediyoruz: “... *Deniz dedin mi, Boğaz’ın köprüden görünüşüne derim ben. Ahdim olsun, Kezban’ı ordan bir geçirtmezsem Balkız’ın içinde.*” (F.I.G., s.128)

Yazar, olaylar arasındaki bağlantıları çok güzel sebeplerle birbirine bağladığı için zaman atlamalarında okuyucu açısından anlaşılabilir bir durum ortaya çıkmamaktadır.

G. Mekan

Fikrimin İnce Gülü yolda geçen bir roman olması münasebetiyle geniş bir mekan çerçevesi ile kuşatılmıştır. Romanda adı geçen bütün yerler bizzat yazarın müşahadesi sonucu romanda belirmişlerdir. Nitekim yazar Adalet Ağaoğlu bir film şeridi gibi gözlerimizin önünde canlanan bu mekânları, romanı yazmadan önce o istikamette yapmış olduğu yolculuklardaki izlenimler sayesinde gerçekçi kılmıştır. O, bu konu ile ilgili olarak;

“Kapıkule-Ballıhisar yolunu, önceden çok iyi bildiğim bu yolu, iki kez baştan sona yeniden geçtim. Ama bir otobüsün içinde ve gözlerime bir roman gözlüğü takarak geçtim. Önceden bilinen bütün sözcükler bir ozanın elinde nasıl yeniden yaratılır, onlara yepyeni anlamlar yüklenirse, ben de bu yollarda rastlanabilecek her şeyi, -pek çok kimse için hiç de yeni olmayan bütün bu yol üstü ‘şeylerini’ - yeni bir şeye dönüştürmeye çalıştım.”²⁴

açıklamalarında bulunmuştur. Romanın ilk bölümünde yer alan; “*Girişe doğru içeri, Bulgar Sınır Karakolu’na doğru*” (F.I.G., s.12) ibaresiyle de yol güzergahının rotası çizilmiş olur. Edirne, Londra Asfaltı, Selimiye, Talat Paşa Caddesi, Havsa, Kırıkkale, Lüleburgaz, Kınık Deresi, Silivri, Yalıkent, Sporkent, Ambarlı, Gebze, Ovacık Köyü, Yalova, Bursa, İnegöl, Eskişehir ve Ballıhisar bu güzergâhtaki merkezlerdir.

Yine eserde, Uludere, Hoşap, Van, Gevaş, Diyarbakır, Siirt, Çavuştepesi, Zerne Düzlüğü, Kırkgeçit, Zümrüt, Başkale, Diyarbakır Askeri Cezaevi gibi

²² Roland Bourneur, ve Réal Quillet, Roman Dünyası ve İncelenmesi (Çev: Doç. Dr. Hüseyin Gümtiş), 1. Bas., Kültür Bak. Yay., Ank. 1989, s. 124

²³ Prof. Dr. Şerif Aktaş, age., s. 119

²⁴ Adalet Ağaoğlu, “Benim Yöntemim Nerdeyse Yöntemsizlik”, Türk Dili, 1 Mart 1987, C. 35, S. 306, s. 221

Doğu ve Güneydoğu'daki merkezler de Bayram'ın askerlik yaptığı ve anılarında belirtilen mekanlar olarak verilir.

H. Dil ve Üslûp

Hakim bakış açısı ile anlatılan eserin dili sadedir. Romanda zaman zaman hakim bakış açısı ile anlatım devam ederken kahraman bakış açısının da iç içe geçtiği görülür. Bir başka deyişle “üçüncü kişinin anlatımından ustaca kişinin bilincine”²⁵ yönelildiği dikkatlerden kaçmamaktadır: “... Bütün gün geçirdiği deneyleri, ilkin Mercedes yıldızının çalınmasıyla başlayan eksiklikler, ne denli dirense Bayram'ı üstüne toz kondurmaktan sakındığı Balkız'ından yeterince soğutmuştur artık: Ha bir fazla ha bir eksik. Buna da kanıksanıyor, bak-sana. Bunu kanıksayacağıma başımı kesseler inanmazdım.”^(F.I.G., s.232) Burada Forster'in de belirttiği gibi “önemli olan, bakış açısının tutarlı olması değil, yazarın ne yapıp yazmadıklarını okuyucuya benimsetebilmesidir.”²⁶ Romanda zaman zaman montaj tekniğinden de yararlanır. Özellikle Bayram'ın söylediği şarkılar da anlatıma farklı bir ritm kazandırır.

Yazar, biçim uğruna anlatıma bir sınırlama getirmez. Eserde anlatım tarzının hemen hemen bütün imkânlarından yararlanır. İç monolog yönteminden sık sık faydalanılmış zaman zaman şahıslar yöresel ağız özellikleri ile konuşturulmuşlardır. Yazar, kısa ve basit cümlelerle sanatlı bir anlatımı çok güzel bir armoni içerisinde sunmayı başarır. Mesela Bayram'ın gençliğinde ilk arabayı gördüğündeki psikolojiyi; “... Kan, kendinden, kendi yüzüne fıskırmış gibi irkildi. Yüzü araba olmuştu Bayram'ın. Bayram o araba olmuştu.”^(F.I.G., s.134) gibi müthiş betimlemelerle dile getirir.

Netice itibarı ile Fikrimin İnce Gülü Türk Edebiyatı'nın mümtaz örneklerinden biridir. Eser, şahıslar ve iç dünyaları, olay örgüsünün kuruluş tarzı, mekan ve zaman çerçevesinin güzel uyumu içerisinde başarılı bir örgüden geçirilerek okuyucuya sunulmuştur.

Sonuç

Romanda, Bayram prototipi eksen alınarak 1970'li yılların Türkiye'sinin problematik unsurlarına dikkatlerin yoğunlaştırıldığını görmekteyiz. Roman baş kişinin gerek anılarıyla gerekse yol güzergahında temasa geçtiği kişilerle, toplumumuzun çağdaş dünya karşısındaki tepkileri ve hayata bakış perspektifleri mercek altına alınmaktadır. Eserde bugün bile ülkemizin karşı karşıya bulunduğu sıkıntılar göz önüne getirilirken bunun sosyal ve psikolojik tepkileri de gösterime sunulmakta ve toplumumuzda kendilerini gerçekleştiremeyen bir başka deyişle kişiliklerini tam anlamıyla elde edemeyen insanların hedef aldığı ütöpik düşünceler de dikkat çekici bir şekilde irdelenmektedir.

Roman başkışisi Bayram, eserdeki kaypak zeminin hareket kazanmasında

²⁵ Asım Bezirci, age., s. 364

²⁶ E.M. Forster, age., s. 25

çok iyi etüt edilmiş bir prototiptir. O, özellikle kırsal yörelerimizde söz konusu olan sosyal eksiklikleri bünyesinde bütün saflığı ile gösteren bir şahsiyete sahiptir. Kendisi; ekonomik yetersizliği, kimsesizliği, cehaleti temsil ederken, altındaki modern araba ile kurmuş olduğu birliktelik ile teknolojiyi kullanmada ona yön verip olumlu istikamete çevirebilmedeki bilgi ve nezaketin yetersizliğini de simgelemektedir.

Sonuç olarak Fikrimin İnce Gülü yazarı romanda, Bayram'ı ele alarak, bütün ülke genelinin sosyolojik ağındaki esrar perdesini aralamaya çalışmakta, bir yol romanı olması münasebetiyle de Türkiye'nin bu yöndeki haritasını sunmaktadır.